

Sygn. akt IV CSK 37/14

POSTANOWIENIE

Dnia 9 października 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Mirosława Wysocka (przewodniczący)

SSN Wojciech Katner

SSA Elżbieta Fijałkowska (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa D. J. i B. I.
przeciwko Skarbowi Państwa - Wojewodzie [...]
o odszkodowanie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 9 października 2014 r.,
skargi kasacyjnej powodów
od postanowienia Sądu Apelacyjnego
z dnia 18 września 2013 r.

**uchyła zaskarżone postanowienie i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i
orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 14 marca 2013 r. Sąd Okręgowy w L. zasądził od pozwanego Skarbu Państwa - Wojewody [...] na rzecz powodów D. J. i B. I. kwoty po 58.576 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 13 października 2010 r., oddalając powództwo w pozostałym zakresie.

Sąd ustalił, że orzeczeniem Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w L. z dnia 10 marca 1960 r. wyłączone została na rzecz Skarbu Państwa z przeznaczeniem na budowę gmachu głównego Uniwersytetu [...] (dalej U.) nieruchomość stanowiąca współwłasność w 33675/81075 matki powoda – G. I. oraz M. A. Została ona zabudowana budynkiem Biblioteki Głównej U. oraz przynależną infrastrukturą, a w 1990 r., na mocy art. 182 ustawy z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym (Dz. U. Nr 65, poz. 385, ze zm.) oddana w użytkowanie wieczyste U.

Spadek po G. I. nabyli powodowie po połowie. W dniu 8 czerwca 1985 r. złożyli oni wniosek o zwrot wyłączonej nieruchomości, który ostatecznie przekształcili na żądanie stwierdzenia nieważności decyzji wyłączeniowej.

Decyzją Prezesa Urzędu Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast z dnia 30 kwietnia 2001 r. stwierdzona została nieważność decyzji z dnia 10 marca 1960 r. z powodu wydania jej z rażącym naruszeniem art. 156 § 1 k.p.a. W postępowaniu administracyjnym odmówiono powodom wypłaty odszkodowania.

W dniu 21 grudnia 2004 r. powodowie wnieśli pozew o zasądzenie od Skarbu Państwa - Wojewody [...] odszkodowania za utracone korzyści i bezprawne pozbawienie prawa własności nieruchomości na skutek wydania wadliwej decyzji wyłączeniowej. Wyrokiem z dnia 31 marca 2008 r., wydanym w sprawie ... 1047/04, Sąd Okręgowy w L. zasądził na rzecz powodów odszkodowanie za utracone korzyści, w pozostałej zaś części powództwo oddalił. Sąd Apelacyjny, na skutek apelacji obu stron, częściowo zmienił ten wyrok obniżając zasądzone odszkodowanie. Podzielił stanowisko Sądu I instancji, że skoro doszło do wyeliminowania wadliwej decyzji wyłączeniowej oraz restytucji uprawnień właścicielskich ze skutkiem ex tunc, to powodowie są właścicielami przedmiotowej

nieruchomości i mają potencjalną możliwość ujawnienia swego prawa własności w księdze wieczystej i wykreślenia Skarbu Państwa.

Decyzją z dnia 29 listopada 2005 r. Wojewoda [...] na podstawie art. 256 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. o szkolnictwie wyższym (jedn. tekst : Dz. U. z 2012 r., poz. 572) stwierdził nabycie z dniem 1 września 2005 r. z mocy prawa, własności nieruchomości przez U., jako użytkownika wieczystego gruntu stanowiącego własność Skarbu Państwa.

We wniosku z dnia 14 sierpnia 2008 r. powodowie wnosili o ujawnienie ich, jako współwłaścicieli nieruchomości w księdze wieczystej, lecz ich żądanie zostało oddalone postanowieniem Sądu Rejonowego w L. z dnia 17 października 2008 r. Następnie, wobec odmowy uwzględnienia wniosku o wydzielenie dawnej działki nr 5a z obecnej nieruchomości nr 41/11 i ujawnienia ich jako jej współwłaścicieli, wnieśli pozew w niniejszej sprawie. Wartość dawnej działki nr 5a według opinii biegłych wynosi 283.900 zł.

Postanowieniem z dnia 17 stycznia 2011 r. Sąd Okręgowy oddalił wniosek o odrzucenie pozwu. Wskazał, że sądy obu instancji w czasie rozpoznawania sprawy ... 1047/04 nie ustaliły, by zapadła decyzja uwłaszczająca U. sporną nieruchomością. Sąd pierwszej instancji uznał, że powództwo jest uzasadnione na podstawie art. 160 k.p.c. Spełniona została też przesłanka warunkująca możliwość skorzystania z tego przepisu w postaci uzyskania prejudykatu, tj. ostatecznej decyzji nadzorczej stwierdzającej nieważność decyzji pierwotnej, co nastąpiło w dniu 31 lipca 2001 r. Decyzja ta, stwierdzająca nieważność decyzji wywłaszczeniowej, powinna była spowodować przywrócenie powodom prawa własności nieruchomości, co jednak nie nastąpiło, wobec wydania w 2005 r. decyzji uwłaszczającej sporną nieruchomością U. W tych okolicznościach Sąd Okręgowy uznał, że szkoda powodów polega nie tyle na bezpowrotnej utracie prawa własności nieruchomości, ile na niemożności faktycznego wykonywania podstawowych praw właścicielskich, co jest uszczerbkiem majątkowym, jaki powstał wskutek niezaspokojenia uprawnień właścicieli do odszkodowania za wywłaszczoną nieruchomość i w efekcie doprowadził do trwałego odjęcia poprzednicze prawnej powodów prawa własności tej nieruchomości. W ocenie

Sądu Okręgowego zachodzi adekwatny w rozumieniu art. 361 k.c., związek przyczynowy pomiędzy zdarzeniem sprawczym a szkodą. Zdarzeniem tym było wydanie nieważnej decyzji wywłaszczeniowej, w konsekwencji której Państwo doprowadziło do kolejnej zmiany stanu faktycznego poprzez wydanie decyzji uwłaszczającej sporną nieruchomością U. Do utraty prawa własności, co stanowi źródło szkody dla powodów, doszło nie wskutek decyzji wywłaszczeniowej, lecz decyzji uwłaszczeniowej z dnia 29 listopada 2005 r. Sąd pierwszej instancji stwierdził, że odmawiając powodom odszkodowania za bezprawne wywłaszczenie i tworząc iluzoryczne prawo własności poprzez kierowanie ich na drogę postępowania administracyjnego lub sądowego, została naruszona konstytucyjna zasada ochrony własności i elementarne prawa człowieka. Oddalenie powództwa i zmuszanie powodów do prowadzenia kolejnych żmudnych i kosztownych postępowań sądowych i administracyjnych celem uregulowania stanu prawnego nieruchomości, który skomplikowała wcześniejsza działalność organów władzy publicznej, godzi też w poczucie sprawiedliwości społecznej. Dlatego Sąd zasądził odszkodowanie, odpowiadające wartości przypadających powodom udziałów we współwłasności nieruchomości.

Uwzględniając apelację pozwanego, Sąd Apelacyjny zaskarżonym postanowieniem uchylił zaskarżony wyrok i pozew odrzucił. Stwierdził, że analiza żądania pozwu złożonego w sprawie oraz porównanie go z treścią żądania powodów, jakie było przedmiotem rozpoznania w sprawie ... 1074/04 Sądu Okręgowego w L. wskazują, że zarówno przedmiot żądania, jak i strony postępowania w obydwu tych sprawach są tożsame. W obydwu sprawach tożsamo zostało wskazane tak żądanie pozwu, jak i podstawa faktyczna tegoż żądania, jako odszkodowanie za szkodę poniesioną na skutek wydania decyzji wywłaszczeniowej z dnia 10 marca 1960 r. Jedyna różnica w opisie stanu faktycznego, jaka znalazła się w uzasadnieniu pozwu w rozpoznawanej sprawie, sprowadza się do opisanie bezskutecznych działań podjętych przez powodów celem uzyskania wpisu w księdze wieczystej oraz przyczyn niemożności jego uzyskania. Nie były to zdarzenia, w których powodowie upatrywali źródła szkody. Te okoliczności ocenione zostały przez Sąd pierwszej instancji jako nowe i wykluczające przyjęcie tożsamości żądań w obydwu sprawach, co w ocenie Sądu Apelacyjnego nie jest

uzasadnione. Powodowie nie uzyskali wprawdzie wpisu w księdze wieczystej, prowadzonej dla nieruchomości, jednak chronologicznie niemożność ta została spowodowana zdarzeniami, jakie zaszły w czasie trwania postępowania w sprawie ...1074/04 Sądu Okręgowego. W dniu 29 listopada 2005 r. wydana została przez Wojewodę [...] decyzja stwierdzająca nabycie przez U. prawa własności gruntu, w oparciu o którą Uniwersytet uzyskał wpis do księdze wieczystej. Była to okoliczność, o której powodowie nie wiedzieli w czasie postępowania w pierwszej sprawie. Nie była też ona znana Sądom obu instancji, choć wyroki w tej sprawie zapadły w marcu (przed Sądem pierwszej instancji) i czerwcu (przed Sądem drugiej instancji) 2008 r. Okoliczność ta znana była stronie pozwanej, lecz została ujawniona po prawomocnym zakończeniu postępowania w sprawie ... 1047/04 Sądu Okręgowego. Mogła ona ewentualnie stanowić podstawę wznowienia postępowania w tej sprawie w oparciu o art. 403 § 2 k.p.c. Bez względu jednak na to, kiedy strona powodowa dowiedziała się o tym fakcie (art. 407 § 1 k.p.c.), to z racji upływu 5 - letniego terminu od dnia uprawomocnienia się wyroku w sprawie ... 1047/04 Sądu Okręgowego w L. (art. 408 k.p.c.), nie jest możliwe wznowienie postępowania. Decyzja z dnia 29 listopada 2005 r. nie może być oceniana jako zmiana okoliczności sprawy, która nadała żądaniu w niniejszym postępowaniu odmienny charakter od tego, jakie było przedmiotem rozpoznania w poprzedniej sprawie, zrywając tożsamość żądań w obydwu rozpoznawanych sprawach i czyniąc niniejsze postępowanie odrębnym i „nowym”. W konkluzji Sąd Apelacyjny stwierdził, że zachodzi podstawa odrzucenia pozwu z racji zapadłego uprzednio prawomocnego rozstrzygnięcia dotyczącego tego samego roszczenia i pomiędzy tymi samymi stronami (art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c.). Skutkowało to przyjęciem nieważności postępowania na zasadzie art. 379 pkt 3 k.p.c., uchyleniem zaskarżonego wyroku i odrzuceniem pozwu na podstawie art. 386 § 3 k.p.c.

W skardze kasacyjnej powodowie zarzucili naruszenie przepisu postępowania, tj. art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. w zw. z art 366 k.p.c. poprzez błędne przyjęcie, że w sprawie zachodzi nieważność postępowania z uwagi na powagę rzeczy osądzonej, wnieśli o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości oraz o przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. sąd odrzuca pozew jeżeli o to samo roszczenie pomiędzy tymi samymi stronami sprawa jest w toku albo została już prawomocnie osądzona. Zakres przedmiotowy i podmiotowy powagi rzeczy osądzonej reguluje art. 366 k.p.c. stanowiąc, że wyrok prawomocny ma powagę rzeczy osądzonej tylko co do tego, co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia, a ponadto tylko między tymi samymi stronami.

Tożsamość stron obu procesów nie budzi wątpliwości, sporne pozostają natomiast granice przedmiotowe powagi rzeczy osądzonej.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego ugruntował się pogląd, zgodnie z którym tożsamość przedmiotu uprzedniego orzeczenia oraz kolejnego powództwa, wykluczająca możliwość jego merytorycznej oceny i uzasadniająca odrzucenie pozwu, zachodzi w przypadku jednakowej podstawy faktycznej i prawnej rozstrzygnięcia oraz ponownego żądania powoda, przy czym przesłanki te muszą wystąpić kumulatywnie (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 9 czerwca 1971 r., II CZ 59/71, OSNCP 1971, Nr 12, poz. 226; z dnia 25 sierpnia 1998 r. I PKN 266/98, OSNP 1999, Nr 17, poz. 554; z dnia 3 lutego 2010 r., II CSK 414/09, nie publ.; z dnia 11 lutego 2011 r., I CSK 277/10, nie publ.; z dnia 8 kwietnia 2011 r., II CSK 493/10, Biul. SN 2011, nr 6, str. 11-12; z dnia 26 stycznia 2012 r., I UK 301/11, nie publ. oraz wyroki: z dnia 22 kwietnia 1967 r., I CR 570/66, OSPiKA 1968, nr 7-8, poz. 158; z dnia 4 grudnia 1998 r., III CKN 56/98, Biul. SN 1999, nr 4, str. 9; z dnia 14 lipca 2011 r., III UK 196/10, OSNP 2012, nr 17-18, poz. 222 i z dnia 15 listopada 2012 r., V CSK 515/11, nie publ.). Podkreśla się, że o tym, czy w nowym procesie chodzi o tę samą, czy też o inną podstawę faktyczną sporu, decyduje stan faktyczny, jaki istniał w chwili zamknięcia rozprawy w poprzednim procesie, a nie to, czy powód zgłosił istniejące i istotne dla rozstrzygnięcia sprawy fakty (por. uzasadnienie wyroku z dnia 14 grudnia 1963 r., II PR 274/62).

Wbrew stanowisku Sądu Apelacyjnego, podstawa faktyczna wniesionego powództwa w sprawie ... 683/10 Sądu Okręgowego w L. różniła się od podstawy faktycznej w sprawie ... 1047/04 Sądu Okręgowego w L. (prawomocnie osądzonej) nie tylko „opisem bezskutecznych działań powodów podjętych celem uzyskania wpisu w księdze wieczystej”.

Jak wynikało z treści pozwu wniesionego w sprawie ... 683/10 Sądu Okręgowego w L., powodowie przedstawili nie tylko fakty dotyczące ich wieloletnich zabiegów o przyznanie odszkodowania za wywłaszczoną nieruchomość i ujawnienie ich prawa własności w księdze wieczystej prowadzonej dla nieruchomości. Istotne jest przede wszystkim to, że powołali się również na fakt, iż z dniem 1 września 2005 r. Uniwersytet stał się z mocy prawa właścicielem przedmiotowej nieruchomości, co potwierdzone zostało późniejszą decyzją Wojewody [...]. Okoliczność ta, jak wskazał Sąd Apelacyjny, nie była znana ani powodom, ani Sądom obu instancji rozpoznającym powództwo w sprawie ... 1047/04 Sądu Okręgowego w L. o zapłatę odszkodowania za bezprawnie wywłaszczoną nieruchomość powodów. Fakt, że właścicielem nieruchomości stał się Uniwersytet nie był elementem stanu faktycznego ustalonego przez Sąd Okręgowy w sprawie ... 1047/04. Wobec tego faktu, aż do momentu zamknięcia rozprawy (art. 316 k.p.c.) stanowiska nie zajęła strona pozwana. Ta okoliczność w końcu nie była subsumowana pod odpowiednią normę prawną, o niej też Sąd, rozstrzygając o żądaniu pozwu, nie wypowiedział się. Dodać należy, że z powodu nieznamości tego faktu Sąd Okręgowy oddalił powództwo o odszkodowanie za wywłaszczoną nieruchomość uznając, że powodowie nie mogą się domagać odszkodowania, skoro są właścicielami nieruchomości.

Wskazanie tej okoliczności w podstawie faktycznej rozpoznawanej sprawy daje podstawy do stwierdzenia, że inne okoliczności były podstawą faktyczną rozstrzygnięcia w poprzedniej sprawie, a inne zostały powołane na uzasadnienie dochodzonego roszczenia, na co trafnie zwrócił uwagę Sąd Okręgowy w L., oddalając wniosek o odrzucenie pozwu.

Z tego wynika, że w obu sprawach nie zachodzi tożsamość okoliczności faktycznych, z których były wyprowadzone roszczenia procesowe.

W konsekwencji podniesiony w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. był uzasadniony.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 oraz art. 108 § 2 w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c., orzekł jak w sentencji.

